

LJUDSKA PRAVA U BIH U SVJETLU EVROATLANTSKIH INTEGRACIJA

Ljiljana Mudrinić¹

Sažetak: *Zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda čovjeka jedno je od najvažnijih dostignuća civilizacije.*

Ljudska, etnička, religijska prava i slobode, zaštita manjina, sloboda javnih medija, trebala bi da budu univerzalna pravila ponašanja. To su važni principi po kojima se ocjenjuje dostignuti nivo demokratskog razvoja neke zemlje ili regije. Po tome se procjenjuje i intenzitet i stepen njenog učestvovanja u savremenim međunarodnim tokovima, a time i njeno brže integrisanje u novi svjetski poredak. To su nesumnjivo najvažnije društvene i pravne vrijednosti koje svaki poredak treba da štiti.

Za budućnost BiH, u procesu pridruživanja Evropskoj uniji, veoma je važno promovisanje i učvršćivanje etike ljudskih prava i jednakog dostojanstva svakog čovjeka. U ostalom to je i primarna obaveza.

Istinski i trajan mir ostvariv je onda kada se poštuju ljudska prava. Borba da pravda ne bude samo na papiru, ugovorima i sporazumima duga je i teška, sa brojnim preprekama, ali se na tom putu mora istrajati.

Svaki možda na prvi pogled i mali korak u tom pravcu trebao bi doprinijeti prosperitetu.

Ključne riječi: *EU, razvoj demokratije, ljudska prava.*

Ljudska prava

Razvoj demokratije i zaštita univerzalnih ljudskih prava danas su postali konstantan i integralni dio globalne spoljnopolitičke strategije.²

¹ Љиљана Мудринић, постдипломац на Факултету политичких наука у Београду, одсијек Међународне студије, смијер Међународна политика

Malo je suverenih zemalja u svijetu u kojima su u njihov ustavno-pravni poredak uvrštene gotovo sve međunarodnopravne norme o ljudskim pravima i slobodama kao što je to slučaj u Bosni i Hercegovini.

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda s pratećim protokolima direktno se primjenjuje u BiH i nadmoćna je nad svim drugim zakonima.³

Evropska konvencija o ljudskim pravima kao pravni akt Savjeta Evrope o zaštiti sloboda i prava, donesena je u Rimu 4.11. 1950. godine.

Sva ljudska prava prihvaćena Evropskom konvencijom kao i njenim dodatnim protokolima 1,4,6 i 7 moraju biti direktno primjenjivana od strane svih zakonodavnih izvršnih i sudskih tijela u BiH i oba entiteta.

Specifičnost primjene Evropske konvencije u BiH je u tome što se ona morala primjenjivati direktno kada BiH nije bila članica Savjeta Evrope i tako nije mogla biti ratifikovana

Jedan od razloga za to bio je i nevjerovatno visok stepen kršenja ljudskih prava na cijelom području BiH.

Drugi razlog je da BiH u dogledno vrijeme neće biti primljena u evropske institucije i da tako neće biti podvrgnuta ocjeni tih institucija i njenih mehanizama.

Treći razlog je da nema uspješnog razvoja demokratskog društva bez efikasne zaštite ljudskih prava i izgradnje standarda koje je međunarodna zajednica uspostavila.

BiH je pristupila Savjetu Evrope (CoE) 24.4. 2002. godine i uspješno je ratifikovala niz međunarodnih konvencija o ljudskim pravima i ispunjavala zadane postpristupne uslove. Deklarativno, građani BiH uživaju sva ljudska prava i slobode utvrđene Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ipak, u praksi stvari nisu uvijek kao u zakonu.

Iako je ustavima BiH i oba entiteta zagarantovana privatnost, do javnosti, uglavnom putem pisanih medija, dopiru transkripti prisluškivanja izvjesnog broja građana. Pouzdano se zna da u velikom broju slučajeva nije ispoštovana zakonodavna procedura prema kojoj se prisluškivanje može vršiti samo pod određenim okolnostima i uz nalog nadležnog suda.⁴

Ljudska prava i slobode ne mogu se poštovati samo na papiru, ugovorom ili sporazumom ma koliko da je on važan. Za vladavinu prava i

² Lidija Čehulić, *Demokratija i ljudska prava, Politička misao*, Zagreb, 2000, Vol XXXVII, br.2, str. 109-122.

³ Član II tačka 2 Ustava BiH.

⁴ Emir Hadžikadunić, *Pregled stanja ljudskih prava u BiH - Od Dejtona do Brisela*, Sarajevo, 2005, str. 20.

stvarnu afirmaciju ljudskih prava i sloboda mnogo je značajnije stvoriti ambijent koji će omogućiti i njihovu praktičnu primjenu i njihovo ostvarenje u praksi. Ako se to ne desi onda će normativni i institucionalni okvir za ostvarivanje ove zaštite ostati u sferi proklamacije.

Ako ljudska prava trebaju biti praktično ostvariva i efikasna za svaku osobu, mora postojati jak pravni okvir koji je u skladu sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima. Mora postojati razumijevanje i poštovanje tog okvira, stalno nadgledanje i davanje povratnih informacija, kako bi se omogućilo da povrede budu otklonjene. Da bi ovo bilo postignuto, potrebna je tijesna saradnja domaćih organa vlasti i međunarodne zajednice. Ključne institucije za zaštitu ljudskih prava u BiH su Ustavni sud BiH i ustavni sudovi entiteta, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Komisija za ljudska prava pri Ustavnom sudu BiH (koja je zamijenila prethodni Dom za ljudska prava) i Kancelarije ombudsmana. U Bosni i Hercegovini postoji još niz domaćih i međunarodnih nevladinih organizacija koje djeluju na poboljšanje stanja ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. U svakom društvu praćenje stanja ljudskih prava i otklanjanje povreda ljudskih prava predstavlja proces koji nikada ne smije stati.

Osnovni uzrok najčešće povrede ljudskih prava - diskriminacija manjina na nacionalnoj vjerskoj i političkoj osnovi, jeste što ne postoji politička volja da se u cjelosti poštuju ljudska prava svih građana na prostoru BiH. Politička volja posebno nedostaje u otklanjanju posljedica etničkog čišćenja i onemogućavanja povratka izbjeglih i raseljenih lica. Uzrok toga je loš rad struktura vlasti, administracije i sudstva, a djelimično i u postojanju paralelnih struktura vlasti. Posljedica svega toga je gubitak povjerenja u sudove i administraciju.

U okviru zaštite ljudskih prava u zemljama članicama Evropske unije od presudne važnosti je Amsterdamski ugovor. On je podigao na nivo ustavnog načela zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda utemeljenih u Evropskoj konvenciji. Ovaj je ugovor osigurao i osnovu za donošenje Povelje o temeljnim pravima iz 2000. godine, kao i ključne smjernice 2000/43/EC o primjeni načela ravnopravnosti polova bez obzira na njihovo raso, etničko ili neko drugo porijeklo. Novi Ustav Evropske unije predviđa objedinjavanje svih dosadašnjih ugovora. Evropska unija zahtijeva od svojih članova i poštovanje drugih evropskih i međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava.

Evropska unija se poziva na temeljne ljudske vrijednosti kao svoju ključnu sponu. Time je na tragu ostvarenja takozvanog evropskog sna, koji bi u stvarnosti trebao donijeti zemljama članicama i njihovim žiteljima

znatno više blagostanja i slobode od postojećeg. Svi oni koji su se zalagali za ujedinjenu evropsku upravu o tome su razmišljali, govorili, pisali i u tom pravcu djelovali. Tako je i sada. Temeljne vrijednosti Evropske unije često su bile u službi promocije evropskog zajedništva, koje se trebalo reflektovati u svim sferama ljudskog života. Međutim, nije uvijek postojao konsenzus oko stanovišta šta su to zajedničke evropske vrijednosti i koje je njihovo značenje za evropsku praksu. Tokom istorije mijenjala su se shvatanja o tome, a izraz toga može se vidjeti i danas. Tako je još uvijek prilično nejasno koje su važće vrijednosti na temelju kojih se pristupa nekoj važnoj političkoj odluci na nivou Evropske unije. Često još uvijek postoji ne samo nejasnoća o vrijednostima na kojima se odluke temelje, nego i kad postoji zajednički dogovor o temeljnim vrijednostima, odluke koje se donose čine se upravo suprotnima od onih vrijednosti koje se proklamuju.⁵

Грађанска, политичка, социјална и економска права

Četrnaest godina nakon rata slučajevi kršenja ljudskih prava, uključujući nestanke ljudi još uvijek se preispituju, istražuju i kažnjavaju. Postepen povratak izbjeglih i raseljenih i primjena imovinskih zakona mijenja neke od nepravdi učinjenih u ratu.

Ustavni sud je 2000. godine odlučio o izmjeni entitetskih ustava u svrhu zaštite prava konstitutivnih naroda u BiH. Nakon toga su u entitetima uvedeni ustavni mehanizmi kako bi se izjednačila i zaštitila prava svakog konstitutivnog naroda. Svi konstitutivni narodi trebaju uživati jednakost i zastupljenost u političkim, administrativnim i pravosudnim institucijama.

Dejtonski sporazum je predvidio i odredbe o institucijama za zaštitu prava: Kancelarija ombudsmana i Dom za ljudska prava, te Komisija za raseljena lica i izbjeglice.

Prema izvještajima Ombudsmana, najčešća kršenja ljudskih prava odnose se na jednakost pred zakonom, imovinska prava i pravo na rad.

Mandati Doma za ljudska prava (HRC) i povjereništva za imovinska potraživanja (CRPC) prestali su krajem 2003. godine. Bazu podataka povjereništva preuzelo je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH. Neriješena potraživanja rješavaće Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica koju je imenovalo Predsjedništvo BiH. Osnovan je i djeluje fond za povratak. Neriješeni predmeti Doma za ljudska prava preneseni su

⁵ Ivor Altaras Penda, Temeljne vrijednosti Evropske unije - od utopije do stvarnosti, *Politička misao*, Zagreb, 2005, Vol. XLII., br. 3, str. 157-172.

na Komisiju za ljudska prava formiranu pri Ustavnom sudu BiH. Međunarodnog ombudsmana su 2004. godine zamijenila tri državljana BiH, dok se finansiranje odvija iz budžeta BiH i u entitetima radi uspostavljanja jedinstvene strukture.

Socijalna i ekonomska prava građana BiH i dalje su ograničena zbog sporog ekonomskog razvoja. Zvaničan podatak je da je više od 40 odsto stanovništva nezaposleno. Oko 20 odsto živi ispod granice siromaštva, a 30 odsto uz samu granicu. Ovo dijelom odražava nemogućnost sistema socijalne zaštite da zadovolji potrebe ekonomski najugroženijih kategorija. Poštuje se pravo na članstvo u nezavisnim sindikatima. Zdravstveni sektor u oba entiteta je nerazvijen i bez dovoljno sredstava. Ni svi građani ne uživaju zdravstveno osiguranje, a mnoga seoska područja nemaju efikasnu zdravstvenu brigu.

Približavanje standardima zaštite i težnja da oni postanu realnost u BiH treba da bude imperativ budućeg razvoja, a kako bi se ovo ostvarilo i u praksi, neophodno je obezbijediti minimum ekonomskih pretpostavki.

Bosna i Hercegovina primjenjuje Zakon o dostupnosti informacija, koji obavezuje Savjet ministara i vlade entiteta da javnosti pružaju informacije. Osim nekih pojedinačnih incidenata, poštuju se nezavisnost medija i sloboda izražavanja. Elektronske medije nadgleda Regulatorna agencija za komunikacije BiH. Printani mediji se samoregulišu. Njihov rad prati Vijeće za štampu s vrlo ograničenom nadležnošću. Preporuke ovog Vijeća nemaju obavezujući značaj. Uticaj tijela vlasti na medije u velikoj mjeri je ograničen u praksi. Politički motivisana zloupotreba Zakona o kleveti protiv kritičkih novinara je ograničen.

Ratni i poratni problemi su spriječili razvoj civilnog društva. Nakon rata se ovaj sektor razvijao uglavnom na regionalnoj osnovi, više u korist lokalnih nego širih potreba BiH. Nevladine organizacije (NVO/NGO), premda brojne, obično su djelotvorne samo na lokalnom nivou i često zavisne o stranom finansiranju. Slabe sposobnosti međusobnih uvezivanja i zagovaranja ograničavaju njihovu djelotvornost. Time je slab i njihov uticaj na Savjet ministara i vlade entiteta. Dobra saradnja između NVO ogledala se putem konsultacija oko srednjoročne razvojne strategije BiH (PRSP). Uopšteno, civilno društvo daje doprinos i angažuje se u donošenju i izmjenama zakona neophodnih za napredak procesa evropske integracije. Poseban doprinos imao je Centar civilnih inicijativa koji je, svojim direktnim angažovanjem uticao da se izvrši izmjena izbornog zakona i tako omogućiti direktan izbor načelnika opština i gradonačelnika. Uloga i uticaj „*think-tank*“

- ova („trust mozgova“ koji radi na iznalaženju rješenja) i dalje su veoma mali.

Prava manjina i izbjeglica

U cilju zaštite vitalnih interesa Srba, Hrvata i Bošnjaka uvedene su ustavne odredbe, dok takve odredbe za ostale ne postoje. Među ostale u BiH ubrajaju se Romi - kao najveća skupina, koji su se dugo vremena suočavali sa teškoćama i problemima isključenosti.

U BiH živi 17 zakonom priznatih nacionalnih manjina, od kojih je romska nacionalna manjina najbrojnija. Procjenjuje se da u BiH živi između 30 000 i 60 000 Roma.

BiH je u aprilu 2003. ratifikovala Okvirnu konvenciju o zaštiti nacionalnih manjina i usvojila Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina. Ovaj zakon je i dopunjen u junu i oktobru 2005. godine.

Osnovan je i Savjet za Rome pri kancelariji predsjedavajućeg Savjeta ministara - kao konsultativni forum, za zaštitu njihovih prava, olakšavanje političkog učestvovanja i zaštite jezika manjina.

Bez pravne i demokratske države i etničke tolerancije nema ozbiljnih uslova za ostvarivanje prava nacionalnih manjina. U tom slučaju ni bogat i širok registar tih prava u dotičnoj državi, ni podrška koju bi ona imala u međunarodnoj zajednici, ne bi pomogli. Zbog toga i svi pokušaji da se u međunarodnim normama i nacionalnim zakonodavstvom prošire prava nacionalnih manjina ostaju bezuspješni jer države nisu osigurale vladavinu prava, demokratiju i etničku toleranciju. Podsticanje netrpeljivosti, mržnje i predrasuda prema pojedinim nacionalnim manjinama ili njihovim pripadnicima, i tolerisanje takvih pojava, lišava pravnu normu njenog društvenog uslova za oživotvorenje u praksi. Nažalost, navedene pretpostavke nisu osigurane u znatnom broju država u tranziciji. Zbog toga su često u većoj ili manjoj mjeri izložene kritikama i pritiscima pojedinih međunarodnih institucija.

Danas je suština zaštite pripadnika nacionalnih manjina nediskriminacija, jednakost, plus posebne dodatne mjere koje osiguravaju očuvanje njihovog nacionalnog, vjerskog, kulturnog i jezičkog identiteta.⁶

BiH garantuje izbjeglim i raseljenim licima pravo da potražuju ili da se vrate na svoju imovinu nakon rata i zabilježila je zavidan uspjeh u oblasti

⁶ Siniša Tatalović, Evropski model ostvarivanja prava nacionalnih manjina, *Politička misao*, Zagreb 2000, Vol. XXXVII, br. 2, str 79-84.

vraćanja imovine u regiji. Uprkos tome povratak izbjeglih i raseljenih lica ne teče predviđenom dinamikom. Pozitivan korak u oblasti rješavanja povratka učinjen je krajem januara 2005. godine. Tada su Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Srbija i Crna Gora u Sarajevu potpisale deklaraciju o regionalnom rješavanju problematike izbjeglih i raseljenih lica. Deklaracija omogućava zemljama potpisnicama da postignu zajednički dogovor o načinu na koji će riješiti neriješena pitanja u oblasti povratka izbjeglica. Ona sadrži i političku opredijeljenost da se proces povratka izbjeglih završi do 2006.⁷

Uspostavljanje održivih ekonomskih i socijalnih uslova za povratnike predstavlja osnovu za razvoj sela u BiH.

Evropska unija, osim vladavine prava, tržišne ekonomije i parlamentarne demokratije, postavlja i zaštitu prava manjina kao jedan od tri kriterijuma iz Kopenhagena za pristupanje Evropskoj uniji. Okvirnu konvenciju za zaštitu prava nacionalnih manjina usvojio je Savjet Evrope iz Strazbura 10. novembra 1995. godine, a stupila je na snagu 1. februara 1998. Ovaj dokument proizilazi iz Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda i njenih protokola, te iz konvencija i deklaracija UN. Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima priznaje pravo upotrebe regionalnih manjinskih jezika u javnom i privatnom životu. Stupanjem na snagu ugovora iz Amsterdama 1999. te usavršavanjem protu-diskriminacione odredbe u članu 13 proširilo se primarno zakonodavstvo EU u području zaštite prava manjina. Prema članu 13 Ugovora Evropska unija se obavezuje preduzeti sve mjere neophodne za sprečavanje diskriminacije na temelju pola, rasnog i nacionalnog porijekla. Smjernice EU o jednakom postupanju bez obzira na rasno ili nacionalno porijeklo iz 2.000 godine sekundarni je izvor prava Zajednice. EU se njime obavezuje na promovisanje jednakih mogućnosti za pripadnike različitih etničkih grupa, ali i na suzbijanje rasne diskriminacije. Tokom procesa pristupanja novih država kandidata EU, uspostavljaju se mehanizmi praćenja ostvarivanja prava Roma u obliku godišnjih izvještaja.

Vodeće institucije EU posebnu pažnju pridaju pitanjima rasne, etničke i polne diskriminacije, kao i zaštiti prava žena. Budući kandidati za članstvo u EU moraju osigurati punu zaštitu od svih oblika diskriminacije, s posebnim osvrtom na rasnu, etničku, vjersku i polnu diskriminaciju.

Etničke manjine i konflikti u vezi s njima, oduvijek su jedan od značajnih sigurnosnih problema međunarodne zajednice. Trajnost etničkih konflikata na određenim područjima i teškoće u njihovom rješavanju imale

⁷ Vidjeti više u Desetom izvještaju Posmatračke misije Savjeta Evrope, 15.4. 2005.

su za posljedicu izbijanje mnogih oružanih sukoba, raspade multietničkih država, promjene granica i demografskih odnosa. Uprkos sve većim bezbjednosnim izazovima i potrebama, još se ne može govoriti o nekom do kraja ujednačenom i svuda prihvaćenom modelu rješavanja problema etničkih manjina. Očito je da će upravo u posthladnoratovskom razdoblju to biti sve nužnija potreba međunarodne zajednice.⁸

Danas se neriješena etnička pitanja smatraju vrlo opasnim za međunarodnu sigurnost a posebno za nacionalnu bezbjednost velikog broja zemalja. Etnička okupljanja i stvaranje novih identiteta, vjerovatno će tražiti puteve svog šireg izražavanja: bilo na temelju početnih autonomija kulturnog i političkog karaktera ili kasnijeg zahtjeva za samoodređenjem naroda.⁹

Etničke manjine uglavnom insistiraju na mogućnosti njegovanja kulturnog i etničkog identiteta. Osim toga nastoje da obezbijede i razmjerno učešće u centralnoj vlasti te lokalnoj samoupravi na područjima gdje žive u većem broju. Nisu usamljeni ni primjeri vođenja secesionističke politike. To je često praćeno protivljenjem etničke većine, što dovodi do sukoba. Oni se u različitim zemljama i okolnostima rješavaju primjenom različitih politika, od onih koje se temelje na sili, do onih koje se temelje na usklađivanju interesa i kompromisu. U državama zapadne demokratije, svjesni složenosti odnosa većine i manjine, te opasnosti koje mogu iz toga proizaći, činili su i čine brojne međusobne ustupke i kompromise dolazeći do određenih modela koegzistencije.¹⁰

Demokratizacija društva u uslovima gdje nema demokratskih tradicija, potreba stvaranja slobodnog tržišta, prevladavanje privrednih teškoća i problem izgradnje moderne uprave – zahvati su gotovo identični u svim zemljama zapadnog Balkana. Tome se mogu dodati i specifični balkanski problemi vezani uz etnička pitanja i zaštitu nacionalnih manjina. Tu je jugoistok Evrope tradicionalno bogat neriješenim odnosima koji su često dovodili do različitih sukoba.¹¹

⁸ Siniša Tatalović, Etničke manjine i sigurnost, *Politička misao*, vol. XXXV, br. ., Zagreb 1998, str. 36-59.

⁹ Radovan Vukadinović, *Međunarodni politički odnosi*, Barbat, Zagreb 1998, str. 254.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Radovan Vukadinović, Saradnja na jugoistoku Evrope, *Politička misao*, Zagreb, 2000, vol. XXXVII, br. 2, str. 69-78.

Slobodno kretanje ljudi

Sloboda čovjeka kojom se može formulisati načelo konstituisanja zajednice može se izraziti u formuli: *Niko me ne može prisiliti da na njegov način budem sretan (onako kako on zamišlja dobrobit drugih ljudi). Svako sreću smije tražiti na putu koji se njemu samom čini dobrim samo ako pritom ne nanese štetu slobodi drugih da teže nekoj sličnoj svrsi koja može postojati zajedno sa svačijom slobodom prema mogućem opštem zakonu.*¹²

Ova se problematika može posmatrati kroz osiguranje slobode zapošljavanja domaćih radnika (državljana BiH) - lica unutar BiH, te slobode zapošljavanja stranaca. Vezano za prvi vid, segmenti kretanja ljudi - problematika radnih odnosa, socijalnog osiguranja i obrazovanja, po Ustavu BiH u nadležnosti je entiteta.

Entitetskim zakonima o radu i zapošljavanju, kao i Zakonom o ravnopravnosti polova Bosne i Hercegovine, zabranjuje se svaki oblik diskriminacije i garantuju se jednaka prava pri zapošljavanju. Zagarantovana su i jednaka prava iz radnog odnosa - prenošenje imovine, naknada za nezaposlene, zdravstvenog i invalidskog osiguranja, obrazovnih kvalifikacija, te svih ostalih komponenti, slobodno, unutar cijele BiH.

Osnovna smetnja slobodi kretanja domaćih radnika u BiH je, međutim, ekonomska situacija i nemogućnost zaposlenja. Osim toga, unutar cijele BiH osigurano je priznavanje profesionalnih kvalifikacija, te valjanost legalno izdatih diploma i certifikata. Zakonom o ministarstvima i drugim tijelima uprave BiH, Ministarstvo civilnih poslova BiH mjerodavno je za utvrđivanje osnovnih načela koordinacije aktivnosti. To podrazumijeva usklađivanje planova entitetskih tijela vlasti i definisanje strategije na međunarodnom planu u oblastima zdravstva i socijalne zaštite, penzija, nauke i školovanja, rada i zapošljavanja.¹³ Na državnom nivou osnovana je i Agencija za zapošljavanje BiH. Napredovanjem kroz proces evropskih integracija, BiH će, između ostalog, stalno morati raditi na poboljšanju slobode kretanja ljudi. To važi za strane radnike zaposlene u BiH, i za državljane BiH zakonski zaposlene u EU. Time je omogućena kulminacija ili transfer prava socijalne zaštite, te podsticanje zemalja članica EU da zaključuju bilateralne sporazume s BiH u vezi s pristupom tržištu rada.

Područje slobode kretanja ljudi pokriva četiri različita segmenta: slobodu kretanja radnika, uzajamno priznavanje stručnih kvalifikacija,

¹² Immanuel Kant, *Pravno-politički spisi*, Politička kultura, Zagreb, 2000, str. 75.

¹³ Zakon o ministarstvima i drugim tijelima uprave BiH, član 15 (Službeni glasnik BiH br. 5/03).

građanska prava, te usklađenost sistema socijalne zaštite. Sloboda kretanja radnika jedna je od četiri fundamentalne slobode. Još od 1957. godine postavke Ugovora EEZ sadržavale su odredbe za osiguranje slobodnog kretanja radnika unutar Zajednice. Slobodno kretanje radnika zasniva se na čl. 39 Ugovora o EZ, u čijoj je preambuli sadržano da kretanje radnika unutar EU mora biti sredstvo koje radniku garantuje mogućnost poboljšanja njegovih životnih i radnih uslova i njegovog društvenog napretka.

Osnovno načelo je načelo nediskriminacije, što znači da svaki građanin države članice uživa pravo da bude zaposlen i plaćen za svoj rad u drugoj državi članici pod uslovima koji važe za državljane te države članice. Ovo uključuje ukidanje svake diskriminacije na osnovu nacionalnosti između radnika država članica, kao i uslova njihovog rada i zaposlenja.

Ideja o slobodnom kretanju ljudi zaživljavala je formiranjem jedinstvenog tržišta. Od 1993. godine svi državljani EU mogu se slobodno kretati i boraviti unutar EU, kao neodvojivo pravo za evropsko građanstvo. Biračko pravo odnosi se na pravo građana EU da biraju i da budu izabrani na lokalnim izborima u mjestu prebivališta, te u svakoj od država članica na izborima za evropski parlament, bez obzira na državljanstvo.

Usklađenost sistema socijalne zaštite zasniva se na vrlo jednostavnom načelu - oni koji žele ostvariti svoje pravo na slobodno kretanje na teritoriji EU, ne bi smjeli za to snositi posljedice. Stoga pravo na starosnu i invalidsku penziju, olakšice za roditelje, te pomoć za nezaposlene trebaju biti osigurane i kad se osoba odluči preseliti iz jedne države članice u drugu.

Treba uspostaviti odgovarajući pravni i institucionalni okvir radi poboljšanja slobode kretanja radnika, posebno kod nastojanja BiH da postane privlačna destinacija za strane investicije. Potrebno je usvojiti zakonsku regulativu koja se tiče nostrifikacije stranih diploma i olakšati pristup tržištu rada priznavanjem inostranih obrazovnih kvalifikacija. Treba izvršiti usklađivanje obrazovnog sistema s potrebama tržišta rada. Neophodno je unifikovati kriterijume rada visokoškolskih ustanova s visokoedukativnim institucijama EU radi podizanja kvaliteta obrazovanja.

Važno je regulisati interno tržište rada u BiH i zaposlenom stvoriti mogućnost da živi od svoga rada. Bitno je poboljšati informisanje radnika o njihovim pravima i mogućnostima zapošljavanja u zemljama članicama EU. Treba stvoriti finansijski održiv i efikasan penzioni sistem, zasnovan na individualnim priložima socijalnog osiguranja, i uspostaviti pravnu osnovu za uvođenje penzione šeme na državnom nivou.

U svrhu uklanjanja prepreka zapošljavanju stranih radnika koji zakonito borave u BiH, treba pojednostaviti administrativne postupke dobi-

janja radnih dozvola uspostavljanjem tzv. „one stop shop“ načela za dobijanje radnih dozvola.

Bitno je početi s priprema za integraciju u konzularni informacijski sistem Šengena, i ubrzati provođenje Planova za institucionalni razvoj univerziteta u vremenu od 2003. do 2010. godine, te regulisati ovu oblast na nivou BiH.

U oblasti socijalne zaštite, potrebno je uskladiti sistem s EU standardima, poboljšati usklađenost unutar BiH u oblasti ostvarivanja socijalne i zdravstvene zaštite, kao i podići pokretljivost studenata. To je važno radi nastavka svakog oblika studija priznavanjem stranih obrazovnih kvalifikacija, razdoblja studiranja i položenih ispita.

Zaštita ljudskih prava nije samo ustavna obaveza, već i preduslov i instrument za dugotrajnu stabilnost. Uspostavljanje održivih, funkcionalno djelotvornih i nezavisnih institucija ljudskih prava predstavlja obavezu propisanu Dejtonskim mirovnim sporazumom, kao i glavni uslov za integraciju BiH u evroatlantske institucije

Međunarodna zajednica zasigurno neće odustati od svojih temeljnih traženja među kojima su brojni parametri elementarnih ljudskih prava i sloboda i demokratskog razvoja cijelog društva o čijem poštovanju se svakako mora voditi računa.

Sva buduća pomoć BiH uslovljena je i konkretnim zahtjevima međunarodne zajednice - poštovanje Dejtonskog sporazuma, što znači saradnja s Tribunalom u Hagu, omogućavanje povratka izbjeglih i raseljenih i sloboda medija...

Prihvatanje i ugrađivanje univerzalnih civilizacijskih normi ponašanja, humanitarnih i temeljnih ljudskih prava u današnji novi sistem međunarodnih odnosa dugotrajan je proces. S obzirom na postojeće različitosti današnje međunarodne zajednice, uprkos njenoj sve naglašenijoj povezanosti i međuzavisnosti, taj proces neće ići ni lako ni jednostavno.

Др Здрава Стојановић:
Проф. др Никола Мојовић, СУДСКИ ПОСТУПАК У РИМСКОМ ...

ПРИКАЗИ

